

До г-н Томислав Дончев
Заместник-министър председател
Министерски съвет на Република България

Относно: Стратегия за приобщаване и участие на ромите 2021-2030г.

9 януари 2021г.

Уважаеми г-н Дончев,

Тръст за социална алтернатива е неправителствена организация, чиято мисия е да насърчи и подкрепи разгръщането на потенциала на всички хора в България, с фокус върху ромите за преодоляване на социалните и икономически неравенства, и прекъсване цикъла на бедност. Макар и през последните години да има напредък в образователните постижения и трудовата заетост сред ромите в страната, все още има значителни пропуски в процеса на пълноценно приобщаване. Изострят се нуждите и предизвикателствата пред ромските общности в сферата на образованието, заетостта, здравната грижа и достъпа до публични услуги, както и продължаващата дискриминация, особено в условията на пандемия със сериозни и непредвидими резултати.

Представената Стратегия за приобщаване и участие на ромите 2021-2030г. има сериозни дефицити. Наравно с това, кратките срокове за публично обсъждане, съвпаднали с официални празници са в противовес със стандартите на Министерски съвет на Република България за провеждане на обществени консултации, приети през 2019г., които визират ефективното взаимодействие с гражданите като *„практическа възможност за подобряване на политиките чрез отчитане на мненията на обществото при разработването и вземането на управленски решения“*.

Вярваме, че политиките могат да бъдат ефективни и успешни само ако са основани на данни и подкрепени от изпробвани практики. В този смисъл слабост на Стратегията е липсата на открояващи се мерки, които са основани на доказателства и факти, и успешни примери на водещи национални и международни организации, включително Тръст за социална алтернатива и нашите партньори, които са повече от 80 организации в цялата страна.

Считаме, че основите на процеса на приобщаване трябва да бъдат подсилени с активното участие на гражданските организации. В тази връзка ние проведохме широк консултативен процес сред граждански организации, партньори на Тръста. Всички организации подчертават необходимостта от прецизно представяне на най-спешните и важни нужди на ромските общности, подкрепени от данни. Както и определяне на ясна посока на развитие и открояване на целта и визията на Стратегията. Пълно одобрение има и предложената от нас мярка за активно участие на местните общности в процесите на дискусия и вземане на решение.

За това апелираме за провеждане на открит, прозрачен и последователен процес на консултация при изработването и приемането на този важен не само за ромските общности стратегически документ, а и за цялото общество, предвиждащ достатъчно време и активно участие на всички заинтересовани страни.

Друг важен момент от обратната връзка на гражданските организации е планиране на целенасочени средства в рамките на националните институции, и ресорни ведомства, които да бъдат прозрачно разпределени към местни общински администрации за подобряване на условията на живот на ромски общности.

Представяме на Вашето внимание конкретни препоръки към всеки приоритет на Стратегията. Като се надяваме, че те ще бъдат обстойно разгледани, обсъдени и включени в документа, който стратегически планира подобряване благосъстоянието на ромите в България.

Вярваме, че укрепването на доверието в институциите е ключово за всяко демократично общество. Насърчаване на активното участие на гражданите и техните организации при обсъждането на теми с висок обществен интерес, в случая Стратегията за приобщаване и участие на ромите 2021-2030г. е важна стъпка за разрешаване на най-наболелите проблеми на ромските общности.

Оставаме на разположение за допълнително обсъждане на предложените препоръки.

С уважение,

Сара М. Перин
Изпълнителен директор
Фондация „Тръст за социална алтернатива“

Въведение и анализ на проблемите и ситуацията

Препоръки: използваната терминология, свързана с описание на целевата група на Стратегията крие потенциални рискове за затвърждаване на съществуващи стереотипи относно ромските общности, а именно, че всички са **социално изключени и маргинализирани**. За да бъде ефективна тази стратегия, трябва да има ясно обосновани характеристики на целевата група/целевите групи. В тази връзка, макар и да има множество дефиниции, трябва да се ползва тази, която ясно и прецизно означава характеристиките им, като отразява нуждите на специфичните групи и разнообразието на ромите, базирани на Препоръката на ЕС¹ от 7 октомври 2020г., и включваща три основни стълба на социално-икономическо приобщаване – **равенство, включване и участие**.

Що се отнася до анализът на проблемите и текущата ситуация, има необходимост от прецизно представяне на **най-спешните и важни нужди на ромските общности**, подкрепени от данни. От съществено значение е използването на такива данни, които са достоверни и верифицират информацията, предложена в тази част от стратегията. Към момента представената информация предлага анализ на изпълнени политики, без да въвежда аудиторията по същество в най-често срещаните и жизнено важни проблеми на ромските общности.

За да може да бъде измерена ефективността на целите, поставени пред Стратегията, следва да има базови показатели, изложени в тази част на документа. Такива към момента не са представени.

И накрая, Стратегията следва да приложи дефинираната методология и рамка за стратегическо планиране в РБългария на Министерски съвет от м. април 2010г., което ще осигури приемственост, синергия и последователност на политиките, прилагани на национално ниво.

Визия

Препоръки: представената визия не е изчерпателно определена, тя е твърде широко дефинирана, като включва други уязвими етнически групи и общности. А, ромите са представени като пример за такива. В допълнение към това е нужно да се определи **посоката и да се открие ясно нейната цел**. Като цяло визията е твърде амбициозна и крие рискове от неизпълнение в предвид на указания времеви хоризонт.

Водещи принципи и хоризонтални аспекти при изпълнението

Препоръки: Водещите принципи при изпълнението следва да отразят, освен препоръчаните от ЕС хоризонтални аспекти, така и **принципът на партньорство**, който включва разширено партньорство с местни общински администрации, релевантни национални и регионални институции, и не на последно място граждански организации и местни общности. Както и **принципът на допълняемост на финансовото обезпечение на мерките**, очертани както в Стратегията, така и в един бъдещ План за действие. Необходимо е изрично да се подчертае и

1

https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/commission_proposal_for_a_draft_council_recommendation_for_roma_equality_inclusion_and_participation_en.pdf

правилото на концентрация на ресурсите и усилията, насочени към най-бедните общности и географски райони, които да подпомогнат постигането на очакваните резултати.

Приоритети:

Образование и обучение

Препоръка 1: Обща цел „Достъп до качествена ранна детска грижа и предучилищно образование, като условие за позитивно ранно детско развитие и последваща образователна интеграция“ да се конкретизира чрез:

- ангажимент за гарантиране на **безплатен достъп до ранно образование на децата,** живеещи в бедност или риск от бедност² като стъпка в посока пълно отпадане на таксите за **всички деца и всички възрастови групи;**
- създаване на възможности за достъп до качествена услуга по ранно образование и грижа в **изолирани населени места,** така че децата да имат достъп до целодневни групи в детска градина, а не само до полудневни предучилищни групи в училище;

Препоръка 2: Обща цел „Създаване на приобщаваща среда и преодоляване на сегрегационните практики в някои образователни институции, чрез повишаване на качеството на образованието с фокус върху интересите на детето, при отчитането на индивидуалните психологически особености и социалната среда“ да се конкретизира чрез:

- разработване на **задълбочени и дългосрочни мерки за обръщане на посоката на тенденцията**³ към намаляване на дела на учениците от ромски произход за записване в училища с преобладаващ брой ромски ученици – особено в големите градове, където наследената изолация в отделни (квартални) училища на ромски ученици продължава да преминава от поколение в поколение. Национална програма “Подпомагане на общини за реализиране на дейности за образователна десегрегация” е едно добро решение, но сама по себе си тя е непълна. Нужно е да има всеобхватни мерки, включително и разработването на планове за управление на тези училища, които да се фокусират върху определени проблемни области, които могат да повишат качеството на образованието и ангажираността на учениците и родителите в училище. Това би имало въздействие върху: 1/ намаляване отписванията от училища, заради записани ученици от ромски произход; 2/ намаляване на нивата на концентрация на ученици от ромски произход в

---

² Съществуват категорични доказателства за наличието на финансови бариери пред достъпа до ранно образование в България на деца от уязвими групи (вкл. директни финансови бариери като таксите за хранене на децата, дължими от родителите, и индиректни финансови бариери като разходи за задължителни медицински изследвания и др.). Независимата оценка на Световната банка в рамките на проект „Готови за училище“ на ТСА и мрежа от 23 организации в страната, обхващащ 5,700 деца, предлага висококачествени научни доказателства, че предоставянето на безплатен достъп до детска градина намалява наполовина дела на незаписаните в детска градина деца от уязвими общности, и повишава посещаемостта с около 20%. Нещо повече, достъпът до безплатна детска градина има потенциал да повиши процента на записване при децата от ромски етнос до 84% (Вж. <https://www.worldbank.org/en/news/infographic/2017/06/15/supporting-disadvantaged-children-to-enter-kindergarten>)

³Национално представително проучване "Образователни постижения на ромските общности в България“, с възложител ТСА, проведено от Глобал Метрикс през 2019г., с приложена методология на изследването на ПРООН, ЕК и Световна банка през 2011 г.

определени училища; 3/ повишаване на кохезията между учениците с различен етнически произход и социално-икономически статус;

- **въвеждане на актуални образователни инструменти и методики**, чрез които да се усвоява български език от деца чиито майчин език е ромски. Необходимо е да се разработят **иновативни решения**, които да намалят влиянието и във времето да преодолеят това предизвикателство пред учениците с майчин ромски език;
- включване на фокус върху **повишаване уменията на педагогическите специалисти** за работа в среда на многообразие и за преодоляване на стереотипи и дискриминационни нагласи, чрез обучения, но и **продължаваща подкрепа като менторство, групова рефлексия**, съвместна работа с образователни медиатори и други специалисти с отношение и влияние върху образователните постижения на децата⁴;
- **утвърждаване на интеркултурното образование** като един от хоризонталните принципи на образователната система е важно да се случи не само на теория и намерения, но и на практика – а именно: **поетапната промяна и въвеждане на ромския наратив в частност, но и други етнически малцинства в българската образователната система** за повишаване на осведомеността и намаляване на прудубедеността по отношение на ромите;
- **целевото финансиране** е нужно да се основава на ефекта от въздействието му и да се предоставят своевременни насоки и препоръки за повишаване на ефикасността му по отношение на качествено образование, като се реформират училищните практики на съответното училище, а не мултиплицирането на вече установени модели за допълнителна подкрепа, които не са ефективни;
- необходимо да се **осигурят възможности за себеутвърждаване и развитие на ромските младежи с високи образователни постижения**, за да реализират пълния си потенциал, чрез въвеждане на **позитивни и пропорционални мерки, които да гарантират на представителност на гражданите (с фокус върху ромите) в частният и публичния сектор** – полиция, болница, университет, община и други институции. Тъй като има видима разлика в дела на ромите като част от населението и дела ромите в публичните институции, въпреки подготвените и образовани роми. Ако частният сектор може да бъде подкрепян и насърчаван да поддържа многообразие в съответната сфера, то публичните институции е нужно да разработят механизъм, чрез който да осигурят представителност в институциите. Например, в училища с изцяло ромски ученици, няма учители роми, въпреки че има подготвени от съответното населено място; в общини с доминиращ дял на ромите, липсват роми служители в общинската администрация и др.;

Препоръка 3: Обща цел „Съхраняване на културната идентичност и засилване на гражданското съзнание на деца и ученици от уязвими етнически общности с фокус върху ромите, за да развият самочувствие и чувство за принадлежност към българското и европейско общество“ да се конкретизира чрез:

- добавяне на фокус върху **езиковата идентичност и признаване важността на майчиния език за когнитивното и социално-емоционално развитие на децата** от ромска общност, както и зачитане и подкрепа за запазване на езиковата им идентичност от страна на педагозите и подкрепящата среда в детската градина и училището⁵.

⁴ Според актуални данни от доклада на Институт Отворено общество Roma Early Childhood Inclusion (RECI) , само една четвърт от учителите в България се чувстват уверени да работят в мултикултурна среда.

⁵ Множество научни изследвания показват важността на зачитането на майчиния език на децата за пълноценното им психологическо и когнитивно развитие. Изключително важно е образователната система да насърчава децата и техните семейства да използват майчиния език у дома, а в рамките на учебния процес учебното съдържание да се поднася по приобщаващ и диалогичен начин, който отчита специфичните нужди на децата билингви. (Вж. UNESCO, 2011. Enhancing learning of children from diverse language backgrounds).

Препоръка 4: Обща цел „Осигуряване на условия за равнопоставеност и участие на всяко дете в учебния процес и училищния живот“ да бъде конкретизирана чрез:

- добавяне на ангажимент за запазване и развиване на ключовата роля на образователните медиатори;
- ангажимент за инвестиране в изграждането на професионални кадри от съответните местни общности чрез програми, насочени към млади ромски педагози⁶;

Здравеопазване

Препоръка 1: Обща цел_Подобряване на майчиното и детското здравеопазване в обособените уязвими етнически общности, с концентрация на бедност

Разширяване на броя и видовете медицински и медико-диагностични дейности, които се заплащат по реда на Наредба 26 с цел осигуряване на равен достъп до пренатална грижа⁷ – предвиждане на същия брой и вид дейности, какъвто е предвиден за осигурените бременни жени, в това число и предвидените за рискови бременни.

Препоръка 2: Обща цел_Подобряване на майчиното и детското здравеопазване в обособените уязвими етнически общности, с концентрация на бедност

Разширяване на обема на дейности по Наредба 26 с цел осигуряване на медицинска помощ на бременните неосигурени жени в случай на заплашващ аборт, патологии по време на бременността и своевременно диагностика на генетичните заболявания на плода със следните клинични пътеки:

- *КП No 1 “Стационарни грижи при бременност с повишен риск“*
- *КП No 2 „Пренатална инвазивна диагностика на бременността и интензивни грижи при бременност с висок риск“*
- *КП No 3 „Оперативни процедури за задържане на бременност“.*

Препоръка 3: Обща цел Въвеждане на единен регистър на бременността с цел проследяване на бременността на жената, обмяна на данни между здравни и социални доставчици на услуги за гарантиране на ранна идентификация, регистрация и наблюдение по време на бременността и своевременно хоспитализация при нужда, вкл. възможност за включване в програми за изграждане на родителски умения.

Препоръка 4: Въвеждане на патронажна грижа под формата на редовни домашни посещения от медицинско лице за деца 0-3г. в уязвимо положение – в България няма национална програма за патронажна грижа за бременни жени и деца от 0-3 години. Подкрепата на децата до 3 г.⁸ и техните семейства е отговорност на общопрактикуващите лекари и педиатрите, но освен задължителното еднократно посещение непосредствено след раждането на детето, те нямат задължението да посещават новороденото и неговата майка. Отговорността за това остава при семейството, но това автоматично означава серия от проблеми, особено за семействата живеещи в бедност, свързани с информацията, достъпа и заплащането на грижата и подкрепата за развитие на родителски умения.

⁶⁶ Съществуват ясни научни доказателства за положителното влияние на ролевите модели върху образователните постижения на децата от уязвими групи, както и за повишаваане посещаемостта на детска градина и училище. За децата от етнически малцинства доказано влияние за намаляване на отпадането имат наличието на учители от същите малцинства (Вж. Grissom et al. 2017, Wright et al. 2017, Downer et al. 2016 и много други).

⁷ <http://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?lang=bg-BG&Id=907>

⁸ <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/272603/9789241514064-eng.pdf>

Патронажна грижа в страната се предоставя с подкрепата на Детски фонд на организацията на обединените нации (УНИЦЕФ) България, за да осигури най-добър старт в живота на всяко дете. От 2013 г. УНИЦЕФ и партньори реализират пилотен проект за патронажна грижа в областите Шумен и Сливен, където обучени медицински сестри и акушерки предоставят безплатни домашни посещения на бременни жени и семейства с деца до 3 години. Патронажните сестри предоставят практически насоки за здравето, кърменето и храненето, стимулирането на развитието на децата, както и други въпроси, свързани с позитивното родителство. Предвидена е по-интензивна работа със семействата от уязвими групи.

Фондация „Тръст за социална алтернатива“ също тества в България доказано ефективен и международно признат модел на патронажна грижа. Семейни сестри (медицински сестри и акушерки) извършват интензивни домашни посещения на уязвими бременни жени, очакващи първото си дете – от периода на бременността до навършване на 2-годишна възраст на детето. Сестрите консултират майките и им дават съвети за пренаталния период, за родителството, насочват ги, при необходимост ги придружават до медицински специалисти и социални услуги, мотивират ги за бъдещо развитие в живота. Целта е младите жени да бъдат подпомогнати в изграждането на родителски умения, в грижата за здравето и развитието на децата им, както и в стремежа им към икономическа стабилност. Сред доказаните ефекти на програмата на ТСА за патронажната грижа са по-добро пренатално здраве и успешен изход от бременността, вкл. намалена детска смъртност; по – малък брой случаи на детско насилие и липса на грижи, вкл. по-малък брой травми на децата от инциденти; по-добра училищна готовност и др.

Препоръка 5: Обща цел „Засилване на здравната промоция и превенция, включително за повишаването на здравната култура-особено със случаите на епидемии и пандемии“

Разширяване на мрежата на здравните медиатори в цялата страна, особено сред отдалечените райони – действащите към момента здравни медиатори на територията на България (около 200) са крайно недостатъчни като обхват на населените места с компактно ромско население. В контекста на пандемията здравните медиатори подкрепиха не само информираността на семействата, но и институциите за извършване на дейности от типа на бързи тестове, раздаване на храна по програма „Топъл обяд“ и т.н.

Препоръка 6: Обща цел „Намаляване на стигмата и дискриминацията на хора от уязвими групи“

Целенасочено инвестиране в програми (стажантски и стипендиантски) за насърчаване и подкрепа на ромски младежи за обучение в медицински специалности – такава мярка би оказала положително въздействие върху няколко остри проблема от национално значение: недостиг на медицински кадри в здравеопазването, създаване на ролеви модели сред младежи от ромска общност, икономическа заетост.

Жилищни условия

Препоръка 1: Обща цел „Създаване на кадастрална карта и кадастрални регистри на територии, включващи зони с компактно ромско население“:

- **Фокус върху актуализиране на информацията**, налична в Агенция по геодезия, картография и кадастър относно картографирани квартали с преобладаващо ромско население, проведено през последните 20 години, и част от предходни мерки на Националните стратегии за интеграция на ромите;

Препоръка 2: Обща цел „Създаване на интегрирана географска информационна система и въвеждане на орторектифицирани изображения заснети с дрон“:

- **Създаване на основа от данни за реализирането на мерки за благоустрояване (изграждане на детски площадки и спортни зали на открито и закрито) в квартали с преобладаващо ромско население,** с цел подобряване на средата за живот на местните общности;

Препоръка 3: Въвеждане на обща цел, насочена към подкрепа и прилагане на иновативни и ефективни решения на национално и местно ниво, свързани с регулация на квартали с преобладаващо ромско население, като важна предпоставка за изграждане и/или разширяване на достъп до публични услуги⁹;

- Осигуряване на подкрепа и възможности за повишаване на компетентностите на местните и национални власти за подобряване на жилищните условия на роми, чрез делегиране на правомощия и ресурси да разработят подобрена регулаторна рамка и подкрепящи дейности за регулация и повишаване на качеството на живот в обособени квартали, с преобладаващо ромско население.

Препоръка 4: Обща цел „Разширяване на законния достъп до качествена вода, електричество и канализация в обособените квартали с концентрация на бедност“:

- Разширяването на законен достъп до вода, електричество и канализация е възможно, според българското законодателство, **ако съществува регулационен план за населеното място, квартал и т.н., и ако има законна собственост.** В тази връзка е належащо да се приемат **промени в съществуващото законодателство и по-специално в Закона за устройство на територията** за въвеждане на възможности за узаконяване на жилищни постройки, отговарящи на строителните норми и стандарти, както и за **облекчаване на режима за издаване на удостоверения за търпимост** на съществуващи жилищни постройки;
- Създаване на възможности, подкрепени от промени в законодателството за **облекчен режим на провеждане на обществени конкурси, свързани със закупуване на имоти, общинска частна собственост,** върху които са построени жилищни постройки;
- **Изграждане на довеждаща и свързваща инфраструктура,** с цел осигуряване на достъп до вода и канализация в квартали с преобладаващо ромско население;

Препоръка 5: Въвеждане на обща цел, насочена към подкрепа и прилагане на иновативни и ефективни решения за преодоляване на енергийната бедност сред ромски общности в страната, и включване на квартали с преобладаващо ромско население в програми за енергийно обновяване.

Заетост

Препоръка 1: Въвеждане на обща цел „Осигуряване на възможности и капитал за развитие на предприемачество и собствен бизнес сред ромски общности“, като инструмент за икономическа и финансова устойчивост на ромски общности, с фокус върху селски и бедни райони в страната.

Препоръка 2: Въвеждане на обща цел „Подкрепа за придобиване и усъвършенстване на дигитални умения и компетенции сред търсещите заетост, с фокус върху младежи“.

---

⁹ Проект на Тръст за социална алтернатива „Регулация и законно застрояване на квартали с преобладаващо население“, осъществяван в Пещера, Дупница и Кюстендил: <http://anyflip.com/rgjrb/jzdv/>

Провеждане на гъвкави политики и програми за подобряване на знания и умения, необходими и съотносими към промените на пазара на труда.

Препоръка 3: Осигуряване на подкрепа за работодатели, чрез въвеждане на пропорционални и насърчителни мерки за наемане на представители на ромските общности, и подкрепа за въвеждане на политика на многообразието на работното място.

Върховенство на закона и антидискриминация

Препоръка 1: Ревизиране на Оперативна цел „Гарантиране правата на гражданите, с акцент върху жените и децата, защита на общественя ред, недопускане и противодействие на проявите на нетолерантност и на „език на омразата“:

- Върховенството на закона е ценност, възприета от всички страни, членуващи в Съюза. Този принцип съдържа в себе си гаранция за равнопоставеност на всички граждани, и възможности за упражняване и защита на техните основни права и свободи. В тази връзка е необходимо общата цел на тази глава от Стратегията да се ревизира с фокус върху разпространението на информация, превенцията и подобряване на ефективността на националните правосъдни системи, с особено внимание към жени и деца, недопускане на прояви на нетолерантност и „език на омразата“.
- Необходими са цели, които да се фокусират върху изследване на причините за дискриминация и ефективни действия при такива проявления, чрез активното включване на гражданското общество и наличните структурни и институционални механизми за прилагане ефективни санкциониращи мерки;

Препоръка 2: Обща цел „Повишаване на гражданското участие и информираност за гражданските права и задължения на лицата, живеещи в зоните с концентрация на бедност“:

- Изготвяне на предложения за законодателни промени за промяна на реда и условията за получаване на документи за самоличност, и по конкретно Закон за гражданската регистрация, който да позволяват своевременното получаване на такива документи от всички граждани на страната.

Механизми за изпълнение на интеграционната политика

Препоръка 1: Обща цел „Включване на общините в изпълнението на политиките за приобщаване и участие на ромите чрез...“

- От съществено значение за постигане целите на Стратегията е активното включване на общинските администрации от населени места с висок дял на граждани от ромски произход. Постигнатото до момента, основано на същите цели, заложи в предходния период на изпълнение на Стратегията са показателни за необходимостта от промяна. Промяната следва да бъде насочена към осигуряване на широка обществена подкрепа и финансови ресурси от местните власти, които в някои случаи не са възможни. В тази връзка е нужно конкретно разпределение и осигуряване на финансова подкрепа от страна на националните институции, особено що се касае до приоритетни мерки, свързани със здравеопазване, образование и жилищни условия.
- Важно е участието на самите общности в процесите на дискусия и вземане на решения, затова предлагаме да се включат в механизмите, предложени за изпълнение на тази цел. Като следва всяка община да изработи процедура, която да е прозрачна, ефективна и релевантна, и с легитимен характер, за отразяване на консолидирано мнение по въпросите, свързани с развитието на местните общности.

- Критично важно е включването на ресорни и представителни граждански организации на национално ниво, в лицето на Национално Сдружение на Общините и други сродни организации, както и организации, които имат предмет на дейност подкрепа на ромски общности, с цел солидарност и активно приобщаване към процеса на включване на ромските общности на общинско ниво.

Препоръка 2: Обща цел „Финансирането на приобщаващите политики и програми се осъществява със средства от държавния бюджет, от Европейските фондове и други източници“: За постигане на напредък по изпълнение на заложените цели, а и мерки в последващият план за действие изискват финансиране в достатъчна степен. Научените уроци от предходните години доказват, че голяма част от планираните мерки на национално и местно ниво се обезпечават предимно със средства на частни донори или такива на ЕС. Финансовата ефективност е ясен показател за наличието на политическа воля и ангажимент от страна на националните и местни институции. В този смисъл, освен да се ползват вече наличните финансови инструменти на ЕС като **„Recovery and Resilience Facility“ и ESF+ е критично важно да се отделят целенасочени средства в рамките на националните институции, и ресорни ведомства, които да бъдат прозрачно разпределени към местни общински администрации за подобряване на условията на живот на ромски общности.**

Мониторинг

Препоръка 1: Въвеждане на текуща оценка на въздействието, което би допринесло за навременната промяна на планирани мерки и подобряване на изпълнението и постигане на целите на Стратегията. От съществено значение е ползването на прагматични базови краткосрочни и дългосрочни показатели, които ясно да показват напредъка. И при междинна оценка на постиженията, ще може да бъде установена нуждата от допълнителни усилия в конкретни области за осъществяване целите на Стратегията. Биха могли да се ползват индикатори от базата на данни на ЕВРОСТАТ, Агенцията за основни права на ЕС, както и други легитимни източници на статистическа информация.

Необходими са ясно разписани количествени и качествени показатели, с източници на верификация, които да доказват осъществената промяна при преодоляване на предизвикателствата пред ромските общности в страната.